

Városházák történetei

Brunner Attila: Magyarországi városházák

Holnap Kiadó, Budapest, 2023. 299 p.

ISBN 978-963-349-360-1

A magyar építészet- és művészettörténeti szakirodalomban – ha nem is példa nélküli, de mindenképpen – ritkaság, ha egy kutató bizonyos épülettípusokat nem formai jegyeik, hanem funkciójuk szerint csoportosítva vizsgál. Ezért is számít újszerűnek Brunner Attila művészettörténész, Budapest Főváros Levéltára munkatársa 2023-ban megjelent Magyarországi városházák című művének koncepciója.

A városháza olyan középkori eredetű épülettípus, amely a települési önkormányzás székházaként szolgál, tehát a közigazgatási épületek csoportjába tartozik. A szerző a magyar városok azon székházait mutatja be, amelyek eleve ilyen céllal, azaz a lokális öngazgatás színhelyeként épültek, ezért a kötet nem tárgyalja sem a vármegye-, sem a községházákat, illetve azokat az egyébként városházaként működő épületeket sem, amelyeket csupán később vettek birtokba, illetve alakítottak át közigazgatási célokra. Brunner Attila különösen nagy figyelmet szentel a város mint saját történettel és szervezettel, különös jogokkal rendelkező közösség, és az ezt reprezentáló városháza-épület történeti viszonyrendszerének bemutatására.

A műben Magyarország alatt a történelmi Magyarország területe értendő, tehát különös érdeme a könyvnek, hogy szerepelnek benne Trianon után határon túlra került épületek is. A szerző 250 település 320 városházáját ismerteti, bizonyos esetekben egy közigazgatási egység több, egymás után épült székházát is felvonultatva. Bár a könyvben a kronológia a fő rendező elv, a vizsgálódás pedig elsődlegesen művészettörténeti szempontú, Brunner Attila mégis részletesen kitér a városházák stílusainak egymásra hatására, egy-egy motívum, szimbólum, építészeti megoldás olykor korszakokon átívelő továbbélésére és érvényesülésére.

A városházák építésének kérdése régóta áll a szerző érdeklődésének középpontjában. A témaválasztást minden bizonnyal inspirálta saját korábbi, a kiskunfélegyházi székház építéstörténetét részletekbe menően feltáró kutatása. E vizsgálódás közben merülhetnek fel benne olyan kérdések, amelyeket csak az alap gondolat tágabb kontextusba helyezésével, az összehasonlító elemzés módszerével sikerült megválaszolnia. Ismerve a szerző munkásságát, elmondható, hogy először csupán Kiskunfélegyháza szűkebb környezetére, a szomszédos települések városházáira, majd az alföldi régióra fókuszált, később – mintegy koncentrikus köröket leírva – egyre tágította perspektíváját, országos méretűre szélesítve az analizálandó épületek körét.

Munkáját nehezítette az elemzés alá vont városházák nagy száma, az áttekinteni kívánt időszak hosszúsága és a vizsgált földrajzi terület nagysága, a forrásadottságok

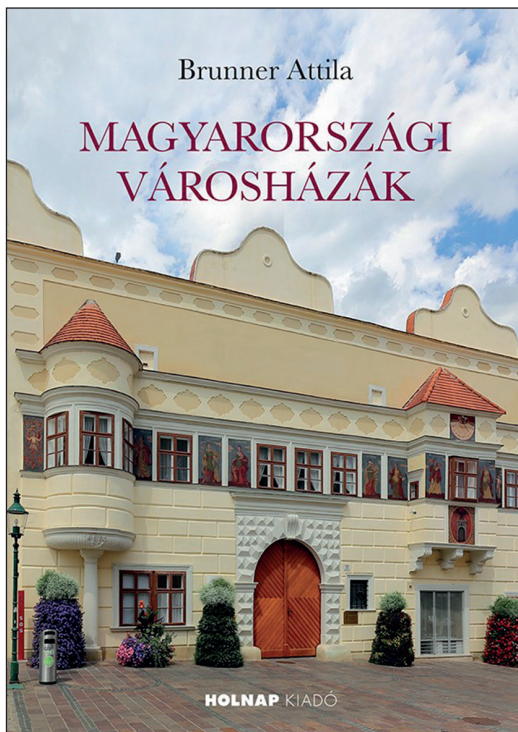
egyenlőtlen eloszlása, illetve az a tény, hogy bár egyes városházák építészeti megoldásai között lehet hasonlóságot, azonosságot felfedezni, de ezeket az épületeket jórészt csupán a funkciójuk köti össze. A tervezők és kivitelezők koronként más-más koncepciót szem előtt tartva, különböző építészeti stílusban, eltérő színvonalon tervezték és építették meg az adott – és koronként szintén változó – igényeknek megfelelő városházákat. Brunner Attila nagyon ügyesen fejt fel az építetők székházépítési szándéka mögötti motivációkat: ilyen a reprezentációs igény, a modernség hangsúlyozása, egy-egy település önrendelkezésének építészeti bemutatása. A szerző megfogalmazása szerint a lokális öngazgatás eszméjét a városháza mint önálló építészeti műfaj juttatja kifejezésre a lehető legjobban.

Nagy előnye a munkának, hogy a vizsgált épületeket bár önálló entitásként kezeli, de nagyobb összefüggésrendszerbe helyezi őket: a városfejlődéssel, a polgársággal és polgárosodással, a városi jogok és a városokra vonatkozó jogrendszer változásaival együtt tárgyalja, ráadásul nemzetközi és nagypolitikai kitekintéssel. Hangsúlyozza, hogy a városháza-építészet történetét a jogrendszer változásai határozták meg, emellett azonban helyes arányérzékkel illeszti be a belpolitikai fősodorba az akár egy városháza építését is befolyásoló lokális eseményeket. Precízen, ugyanakkor közérthető módon ismerteti meg az olvasóval a városi jogok és privilégiumok, a városokra vonatkozó jogszabályok történelmi alakulását. Egyértelműsíti, hogy a városházák szoros összefüggést mutatnak a városi előjogok, kiváltságok keletkezésével és fejlődésével. A kötetten végighúzódik a város fogalmának mindenkori vagy éppen aktuális értelmezése. A könyvet olvasva kijelenthető, hogy az egyes települések városházái, mindegyik a maga módján, saját polgárai identitástudatának mértékében próbál reflektálni arra a kérdésre, hogy mikor mit tekintettek a városiasodás, illetve az ideális városkép fokmérőjének.

A szerző alaposan körüljárja a városháza mint a települési önkormányzás székháza, közigazgatási épület fogalmát. Sorra veszi az épületek változó funkcióit: a városházák a település szívében lévő városszimbólumok, térrendező szerepüknel fogva az urbanizáció előmozdítói, egyúttal a demokratikus öngazgatás színhelyei, emellett hivatali feladatokat, az adminisztrációnak is helyet adó intézmények. A mű a folyamatot egészen napjainkig végigkíséri, vagyis szót ejt arról is, hogyan veszítették el a városok 1950 után az autonómiájukat, ennek következtében hogyan lettek a városházákból tanácsházak, majd 1990 után polgármesteri hivatalok.

Bár a kötet ismerteti a ma már csak részben meglévő korai, barokk és reneszánsz városházákat – amelyek többnyire a török hódoltság által megkímélt országrészekben lévő településeken épülhettek fel –, illetve az 1950 után, szocreál stílusban épültek, mégis a mű terjedelmileg jelentős részét, kb. 100 oldalt a ma is álló, a dualizmus kora alatt épült székházak bemutatása teszi ki. Ez nem véletlen, hiszen a magyar városok virágkora egyben a magyar városházák virágkora is volt. A kiegyezéstől az I. világháború kitöréséig tartó időszakban a szerző három városházépítési hullámról tesz említést, ezek között hangsúlyosan szerepel a szűkebb kutatási területét jelentő alföldi szecesszió fázisa. Itt, ebben a régióban fonódott össze ugyanis annyira ez az építészeti-művészi stílus a mezővárosi székházépítéssel, hogy annak önállóan ábrázolandó egységként is van létjogosultsága.

A bártfai városháza restaurálási terve
Sztehlo Ottótól (Forrás: Magyarországi
városházák: 16. o.)

Budafok, városháza
(Brunner Attila felvétele)

A kötet számos érdekes információt oszt meg az olvasóval, legyen szó akár a városi jogokat „örző” és azokat egyúttal jelképező Roland-szobrok eredetéről, akár a több-funkciós, üzletekkel, színházakkal egybeépített városházákról, vagy az utókornak szánt, egy-egy városháza alapkövében elhelyezett ünnepélyes okmányok szövegéből származó idézetekről. A szerző, bár az épületek formai jegyeinek leírását szakmai pontossággal és alaposággal végzi, mégis olvasmányos stílusban, ismeretterjesztő szándékkal tud mesélni az egyes székházak létrejöttének körülményeiről, a tornyok szimbolikus és gyakorlati szerepéről, vagy akár a városi levéltárak és a városházák együttéléséről.

Brunner Attila munkája végén kijelöli a további kutatás irányát: véleménye szerint feloldozásra váró kérdés lehet még a városházi ikonográfia vagy a városházák berendezéseinek – például a dísztermek emelvényeinek – tudományos, összehasonlító vizsgálata is.

A Holnap Kiadó gondozásában megjelent kötet közel 300 oldalas, több mint 250 színes, illetve fekete-fehér képet tartalmaz. A képek egy része homlokzati vagy alaprajzi tervrajz, másik része friss épületfotó vagy korabeli képeslap, de találhatunk még makett-ről készített felvételt, továbbá épületbelsőit ábrázoló képet is. Az illusztrációk gazdagságát látva – mivel nem egy fotó Brunner Attila saját felvétele – biztosak lehetünk benne, hogy a szerzőnek volt miből válogatnia, és csupán a helyhiány miatt kényszerült több képet kihagyni a könyvből.

A 17 oldalas bibliográfia és a több mint 400 lábjegyzet meggyőző bizonyítékai a szerző alapos tényismeretének és kutatói precizitásának. Egyaránt használta a magyar és idegen nyelvű építészet- és művészettörténeti, valamint várostörténeti szakirodalmat, továbbá az egyes települések helytörténeti kiadványait. A korabeli építészeti folyóiratok alkalmazása mellett impozáns a levéltári kutatómunka is: az Országos Levéltár és Budapest Főváros Levéltára iratanyagai mellett számos város (pl.: Cegléd, Csongrád, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Nagykőrös, Sopron, Szentes, Szolnok, Veszprém) archív dokumentumait nézte át. A kötetben való eligazodást hely- és személynévmutató segíti.

A Magyarországi városházák című mű akkor is hiánypótló, ha ezen meghatározást maga a szerző művében el is utasítja. A kötetet az újszerű látásmód, a közérthető szövegezés, a szintetizáló tartalom megkerülhetetlen alpművé teszik, mind a szakmai, mind a laikus érdeklődők számára.

A kötet könyvbemutatóját 2023. október 3-án tartották a szerző szülővárosában, Kiskunfélegyházán, a Petőfi Sándor Városi Könyvtárban.

Kőfalviné Ónodi Márta